

Namangan davlat pedagogika
instituti Kengashining 2026-yil
11- martdagi 7-son majlis
bayonnomasi bilan tasdiqlangan

**NAMANGAN DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTINING
AKADEMIK HALOLLIK VA
TADQIQOT ETIKASI
KODEKSI**

MUNDARIJA

KIRISH	3
I. Umumiy qoidalar va asosiy tushunchalar.....	3
II. Asosiy tamoyillar.....	4
III. Huquq va majburiyatlar	5
IV. Akademik nohalollik (qoidabuzarlik) va tadqiqot etikasining buzilish shakllari	9
V. O‘quv-uslubiy ishlarda akademik halollik va tadqiqot etikasi	13
VI. Ilmiy-tadqiqot ishlarida akademik halollik va tadqiqot etikasi	16
VII. Akademik nohalollikni aniqlash va uni buzganlik uchun javobgarlik	20
VIII. Akademik kengash va Tadqiqot etikasi kengashi tomonidan akademik halollik va tadqiqot etikasini buzgan xodim va talabalarning javobgarligini ko‘rib chiqish	22
IX. Yakuniy qoida.....	22
ILOVALAR	24

KIRISH

Akademik halollik va tadqiqot etikasi milliy ta'limning samaradorligini oshirish, yuqori malakali kadrlarni tayyorlash va mamlakatni rivojlantirishdagi muhim masaladir.

Namangan davlat pedagogika instituti (keyingi o'rinlarda – Institut) akademik halollik va tadqiqot etikasi bo'yicha xalqaro tan olingan standartlarni e'tirof etadi. Institut mazkur standartlarni joriy qilish maqsadida o'z faoliyatida akademik halollik va tadqiqot etikasi qoidalariga qat'iy rioya qilishni ustuvor vazifasi etib belgilaydi.

Institutning Akademik halollik va tadqiqot etikasi kodeksi (keyingi o'rinlarda – Kodeks) bilan belgilab berilayotgan qoidalarga rioya qilish uchun asosiy mas'uliyat har bir talaba, professor- o'qituvchi va xodim zimmasiga yuklatiladi. Bunda Institutning har bir a'zosi boshqalarning huquqlarini hurmat qilish, mualliflik huquqini tan olish va unga rioya qilish kabi fazilatlarni namoyon etishlari zarur.

Mazkur Kodeks va uning asosiy qoidalari Institutning o'quv va ilmiy faoliyatida akademik halollik hamda tadqiqot etikasining umumqabul qilingan standartlarini joriy qilishga qaratilgan bo'lib, ushbu sohadagi uchta muhim vazifani amalga oshirishni belgilaydi:

Birinchidan: Akademik halollik va tadqiqot etikasiga daxldor axloqiy qoidalarni o'rnatish hamda nomaqbul xatti-harakatlarning oldini olish;

Ikkinchidan: Institut talabalari va xodimlarida plagiat (ko'chirmachilik)ga murosasiz munosabatda bo'lish kayfiyatini shakllantirish hamda akademik halollikni keng targ'ib qilish;

Uchinchidan: Akademik halollik va tadqiqot etikasi sohasida talabalar va xodimlar uchun mos bo'lgan axloqiy xususiyatlarni shakllantirish.

Ushbu Kodeks talablari o'quv va ilmiy-tadqiqot jarayonining barcha ishtirokchilari hamda boshqalarning ijodiy mehnati natijalariga hurmat bilan munosabatda bo'lish kayfiyatini shakllantirishga, ilmiy faoliyat natijalarini intellektual mulk sifatida tan olishga va unga nisbatan munosib munosabatni rag'batlantirish maqsadini ko'zlaydi.

Mazkur Kodeks 2026 yil 1-Apreldan boshlab amal qiladi.

I. Umumiy qoidalar va asosiy tushunchalar

1. Mazkur Kodeks Institut talabalari, professor-o'qituvchilari, xodimlari, o'quv jarayonini tashkil etuvchi tarkibiy bo'linma rahbarlari, tadqiqotchilar (doktorantlar va mustaqil izlanuvchilar)ning akademik halolligi

masalalariga adolatli, oshkora, to'g'ri munosabatni shakllantirish va ularning tadqiqot etikasiga rioya qilishini ta'minlash maqsadida ishlab chiqilgan.

2. Kodeksning asosiy vazifasi akademik halollik va tadqiqot etikasi qoidalarini belgilash, ularni amalga oshirish va nazorat qilishni ta'minlash, shuningdek talabalar (bakalavriat va magistratura talabalari), tadqiqotchilar, pedagog xodimlarning o'quv hamda ilmiy tadqiqot doirasida akademik halollik, ta'lim va mehnat faoliyatidagi tadqiqot etikasi tamoyillarini belgilashdan iborat.

3. Akademik halollik va tadqiqot etikasi qoidalari akademik faoliyat (oralik va yakuniy nazorat ishlari, o'quv adabiyotlari, fan moduli kontentlari) va ilmiy tadqiqot faoliyatining barcha shakllarini (ilmiy maqola, monografiya va boshqa barcha turdagi ilmiy ishlarni) tayyorlash, ularga taqriz berish, opponent bo'lish, iqtiboslar keltirish va nashr etishda Institutning barcha xodimlari, doktorant va mustaqil izlanuvchilariga taalluqlidir.

4. Asosiy tushunchalar:

Akademik halollik – o'qish va yozma ishlarni bajarishda (testlar, esselar, bitiruv malakaviy ishlari va dissertatsiyalar), oralik va yakuniy nazoratlar, imtihonlarda savollarga javob berishda, tadqiqot olib borishda, o'z bilimini ifoda etishda, pedagog xodimlar va boshqa xodimlar hamda talabalar bilan munosabatlarda halollikni ifoda etadigan qadriyatlari va tamoyillarining majmui. Bunda tadqiqotni amalga oshirish jarayonida ma'lumotlar, ilmiy natijalar, usullar, protseduralar va ilmiy nashrning holati haqqoniy va xolisona ko'rsatilishi, plagiat (ko'chirmachilik), mavjud ma'lumotlarni soxtalashtirish (falsifikatsiya) hamda qalbaki ma'lumotlarni yaratish (fabrikatsiya)ga yo'l qo'yimaslik lozim.

Tadqiqot – umumlashtirish mumkin bo'lgan bilimlarni yaratish yoki mavjud bilimlarga hissa qo'shishga qaratilgan tizimli o'rganish, shu jumladan, tadqiqotlarni shakllantirish, sinovdan o'tkazish va baholashdan iborat jarayon.

Tadqiqot etikasi – talabalar, tadqiqotchilar, professor-o'qituvchilar tadqiqot faoliyatining barcha shakllarida halollik, shaxsiy mas'uliyat, ochiqlik va boshqalarning huquqlarini hurmat qilish, professional yondashuv, akademik obro'ni saqlash va boshqa umume'tirof etilgan etika qoidalari va tamoyillarining majmui.

II. Asosiy tamoyillar

5. Akademik halollik va tadqiqot etikasining asosiy tamoyillari:

vijdonlilik – baholanadigan va baholanmaydigan o'quv hamda ilmiy ishlarni halol, munosib bajarish;

ochiqlik (shaffoflik) – talabalar, professor-o'qituvchilar va Institutning boshqa xodimlari o'rtasida oshkoralik hamda o'zaro ishonch asosida ta'lim, ilmiy ma'lumotlar, manbalar, tadqiqot usullari, vositalar, natijalar va g'oyalar almashinuvi. Bunda ilmiy ish va uning natijalari borasida bildirilgan tanqidiy fikrlar

hamda yangi g'oyalar ishni takomillashtirishga qaratilgan bo'ladi.

huquq va erkinliklarni hurmat qilish – ijodiy fikr va g'oyalarni erkin ifoda etish huquqi;

tenglik – har bir talaba, professor-o'qituvchi, tadqiqotchi va boshqa xodimlarning akademik halollik hamda tadqiqot etikasi qoidalariga rioya qilish va ularning buzilishi uchun teng javobgar bo'lishi;

to'g'rilik va halollik tamoyili – foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatiga yoki ishning ichiga biron-bir manbani kiritish hamda unga havola berish uchun muallif ushbu manbani shaxsan o'qib chiqishi va ushbu manbada o'zi iqtibos keltirgan fikrni o'zgartirmagan holda keltirishi;

manfaatlar to'qnashuvining oldini olish – talabalar, izlanuvchilar va xodimlarning o'z tadqiqotlaridagi takliflar, chop etilgan materiallar, ommaviy nashrlar, shuningdek, boshqa barcha turdagi ilmiy ishlarda bunday ishning haqqoniyligiga ziyon yetkazadigan moliyaviy va boshqa xarakterdagi manfaatlar to'qnashuvi haqida tegishli shaxsga xabar berishlari;

tadqiqotning originalligi – tadqiqot etikasiga asosida ilmiy bilimlar yoki amaliy ko'nikmalarni oshirishga hissa qo'shadigan xulosalarga ega bo'lgan original tadqiqotga asoslangan nashr. Bunda tadqiqot ishi haqqoniy tadqiqotga asoslangan, ya'ni fanda allaqachon mavjud bo'lgan xulosalarni emas, balki yangi bilimlar va yondashuvlarni taqdim etsa, original ish hisoblanadi;

tadqiqot erkinligi – bu tadqiqotchining mavzuni tanlashda, izlanish olib

III. Huquq va majburiyatlar

6. Institut mazkur Kodeks qoidalarini bajarilishini talab qilishga va ular buzilgan taqdirda tegishli choralar (sanksiyalar) qo'llashga haqlidir.

7. Institutning akademik halollik va tadqiqot etikasini ta'minlash sohasidagi majburiyatlari:

akademik va tadqiqot ishlarining originalligini (o'ziga xosligi) tekshirish uchun elektron tizimlardan bepul foydalanish uchun sharoitlar yaratish;

talabalar va xodimlarning akademik halollik va tadqiqot etikasi sohasidagi huquq va majburiyatlari to'g'risida xabardor qilish;

qonun talablariga muvofiq talabalar va xodimlarning shaxsiy hamda maxfiy ma'lumotlarni oshkor qilishdan to'liq himoya qilish choralarini ko'rish; talabalar va xodimlarni ularning yozma ishlari maxsus elektron tizimlardan foydalanilgan holda originalligi (o'ziga xosligi) tekshirilishi haqida xabardor qilinishini tashkil qilish;

Institut veb-sayti va ijtimoiy tarmoqlarida mazkur Kodeks bo'yicha o'rnatilgan qoidalar haqida axborotlar, infografikalarning joylashtirilishini tashkil qilish;

mazkur Kodeks ijrosini samarali va obyektiv ta'minlovchi, tegishli javobgarlik choralarini qo'llash huquqiga ega bo'lgan Akademik halollik kengashi va Tadqiqot etikasi kengashi faoliyatini samarali tashkil etish;

Institutda akademik halollik va tadqiqot etikasiga rioya qilinishi bilan bog'liq murojaatlarni elektron yuborish va ularni o'rganish bo'yicha tegishli mexanizmlarni yaratish;

“Akademik halollik va tadqiqot etikasiga rioya qilishni targ'ib qilish dasturi”ni ishlab chiqish va uni keng ko'lamda amalga oshirish;

mazkur Kodeks talablarining bajarilishini ta'minlashda tenglik, adolat, manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'ymaslik tamoyillariga rioya qilish;

talabalar va xodimlar tomonidan Institutda akademik halollikni ta'minlash va tadqiqot etikasiga rioya qilinishi bo'yicha turli xil targ'ibot vositalaridan foydalanish;

akademik nohalollik (qoidabuzarlik) va tadqiqot etikasini buzish holatlari haqida xabar bergan shaxslarning shaxsini oshkor qilmaslik va o'z vakolati doirasida boshqa majburiyatlarni bajarish.

8. Fakultet dekanatlarining majburiyatlari:

talabalarga har o'quv yili boshlanishida “Tanishtiruv hafta”ligi (“Orientation-week”) doirasida “Akademik halollik” mohiyati, uning professional pedagog sifatida shakllanishda tutgan o'rni, yuzaga kelish shakllari haqida tushuntirish kurslarini tashkil qilish;

akademik halollik va tadqiqot etikasiga daxldor axloqiy qoidalar bilan o'z bo'ysunuvidagi talaba va xodimlarni tanishtirish hamda nomaqbul xatti- harakatlarni sodir etilishining oldini olish;

Institut talabalari va xodimlarida plagiat (ko'chirmachilik)ga murosasiz munosabatda bo'lish kayfiyatini shakllantirish hamda akademik halollikni keng targ'ib qilish;

malakali mutaxassislar tomonidan mazkur kodeks qoidalari haqida batafsil tushuntirish tashkil qilish;

talabalar va professor-o'qituvchilarni akademik halollik talablari to'g'risida doimiy ravishda xabardor qilib borilishlarini ta'minlash hamda rioya etishlarini nazorat qilish;

9. Kafedralarning majburiyatlari:

kafedraning akademik faoliyatida mazkur Kodeks qoidalarini qo'llash va uning ijrosini ta'minlash;

xodimlarga antiplagiat tizimidan foydalanish va u asosida akademik halollikni aniqlash bo'yicha treninglar tashkil qilish;

professor-o'qituvchilar tomonidan talabalarni to'g'ri yozish ko'nikmalariga

o'rgatish va plagiatni qayta aniqlash;

xodimlar, talabalar va tadqiqotchilarga tegishli ilmiy yoki akademik darajani muvaffaqiyatli qo'lga kiritishda yordam berish hamda talabalarga barcha kurslar, nazorat ishlari, topshiriqlar va imtihon materiallarida mualliflik huquqi qoidalariga rioya qilgan holda akademik halollik va ilmiy axloq qoidalari bo'yicha aniq ko'rsatma hamda tavsiyalar berish;

talabalar hamda tadqiqotchilarga Kodeks doirasida ularning huquq va majburiyatlari to'g'risida tushuntirishlar berish, belgilangan tartibda bajarilishini nazorat qilish;

mazkur Kodeksning 8-bandida ko'rsatilgan chora-tadbirlarni amalga oshirishda qatnashish.

10. Institut professor-o'qituvchilari mazkur Kodeks qoidalari bo'yicha barcha darajadagi va o'quv shaklidagi ta'lim oluvchilar bilan har qanday mavjud vositalar orqali tushuntirish ishlarini olib borishlari kerak: og'zaki tushuntirishlar, sillabusdagi eslatmalar, mustaqil ishlarni bajarish uchun tarqatma materiallar va boshqalar.

11. Talabalar va izlanuvchilar o'z ishlarini bajarishda mazkur Kodeks bilan belgilangan qoidalarga, ilmiy etika va mualliflik huquqining fundamental prinsiplariga rioya qilishlari shart.

12. Izlanuvchilarning akademik halollik va tadqiqot etikasini ta'minlash bo'yicha majburiyatlari:

halollik: izlanuvchilar o'z tadqiqotlarining to'g'riligi hamda akademik halollik va tadqiqot etikasiga rioya qilgan holda tayyorlanganligi uchun javobgardirlar;

qoidalarga bo'ysunish: izlanuvchilar mazkur Kodeks va Institutning tadqiqot o'tkazish bilan bog'liq tartib-qoidalari bilan tanishishlari va ularga rioya qilishlari lozim;

tadqiqot metodlari: izlanuvchilar tadqiqot o'tkazishda tegishli metodlardan foydalanishlari, xulosalarni tanqidiy tahlildan o'tkazishlari, natijalar va talqinlarida to'liq hamda xolis axborot berishlari kerak;

tadqiqot qaydlari: izlanuvchilar tadqiqot bo'yicha ma'lumotlarni aniq va tushunarli tarzda qayd etib borishlari darkor, bunda mazkur ish bilan boshqalar ham tanishishi va foydalana olishi imkoniyati yaratiladi;

tadqiqot natijalari: izlanuvchilar mualliflik huquqiga ega bo'lishlari va ustuvor yo'nalishlarni belgilagan vaqtlaridan boshlab darhol ma'lumotlar va natijalar bilan o'zaro ochiq va tezkor almashishlari lozim;

mualliflik huquqi. Izlanuvchilar barcha ilmiy ishlarga qo'shgan hissalarini, bu boradagi hisobotlari va tadqiqotning mualliflik huquqi unga tegishlilikini isbotlovchi ma'lumotlarni saqlash bo'yicha javobgarlikni o'z zimmlariga olishlari

kerak. Mualliflar ro'yxati faqat tegishli mualliflik mezonlariga javob beradigan va ishga o'z hissasini qo'shgan shaxslarni o'z ichiga olishi kerak;

nashr tasdig'i: izlanuvchilar chop etilgan materiallarda tadqiqotga sezilarli hissa qo'shgan, ammo mualliflik mezonlariga to'g'ri kelmaydigan shaxslarning barchasini, jumladan, yozuvchilar, homiylar va boshqa shaxslarni aniq ko'rsatishlari lozim;

ekspert bahosi: izlanuvchilar boshqalarning ishiga taqriz berishda maxfiylikka rioya qilishlari hamda o'z vaqtida, adolatli, qat'iy baho berishlari kerak;

manfaatlar to'qnashuvi: izlanuvchilar tadqiqotdagi takliflar, chop etilgan materiallar, ommaviy xabarlar, shuningdek, barcha sharhlarda ishning haqqoniyligiga ziyon yetkazadigan moliyaviy va boshqa xarakterdagi manfaatlar to'qnashuvi haqida xabar berishlari shart;

jamoatchilik bilan aloqa: izlanuvchilar tadqiqot natijalarining ahamiyati va tan olinishiga doir ommaviy muhokamalarda ishtirok etganda o'z shaxslarining e'tirof etilishiga qaratilgan izohlarni cheklashlari hamda professional izohlarni shaxsiy qarashlarga asoslangan fikrdan ajrata olishlari lozim;

nomaqbul tadqiqot amaliyoti haqida xabar berish: izlanuvchilar tadqiqotni o'tkazishdagi noqonuniy harakatlar, xususan, ma'lumotlarni o'zidan to'qib chiqarish, soxtalashtirish, ko'chirmakashlik kabi, shuningdek, tadqiqotning haqqoniyligiga putur yetkazadigan ehtiyotsizlik, mualliflarga havola qilishdagi xatolik, qarama-qarshi ma'lumotlarni ko'rsatmaslik, chalkashlik hosil qiluvchi tahlil metodlaridan foydalanish kabi holatlar haqida tegishli Institutning vakolatli tuzilmalariga xabar berishlari shart.

IV. Akademik nohalollik (qoidabuzarlik) va tadqiqot etikasining buzilish shakllari

13. Akademik qoidabuzarlik shakllari quyidagilardir:

Plagiat (ko'chirmachilik) – bu o'zgalarning ijodiy faoliyati natijalari, g'oyalari, so'zlarini qo'lyozma, bosma yoki elektron shaklda bo'lgan barcha nashr etilgan va nashr etilmagan materiallarni muallifning roziligisiz ataylab o'zining fikri sifatida taqdim etish, jumladan, undan manbaga to'liq havola qilmasdan foydalanish. Plagiat holatlariga ruxsatsiz ravishda boshqa birovning oshkor qilingan yoki oshkor qilinmagan asarining ayrim qismlarini to'liq qayta ishlash yoki ifoda yo'sinini o'zgartirish, manba (havola)ni ko'rsatmaslik yoki uni inkor qilish va ushbu asarni o'ziniki sifatida taqdim etish kiradi.

Falsifikatsiya (ma'lumotlarni soxtalashtirish) – o'z qarashlari, gipotezalari va boshqa ma'lumotlarni asoslash maqsadida muayyan ma'lumotlarni o'zgartirib ko'rsatish yoki ilmiy ishga kiritmaslik.

Fabrikatsiya (qalbaki ma'lumotlar yaratish) – tadqiqot ishida aslida mavjud bo'lmagan ma'lumotlarni yuz bergandek qilib ko'rsatish.

Mualliflik huquqi bilan muhofaza qilinadigan ijodiy faoliyat natijalariga O'zbekiston Respublikasining "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonuni 5-moddasi talablariga javob beradigan asarlar kiradi.

14. Plagiat quyidagi shakllarda bo'lishi mumkin:

asar muallif(lar)ini (manbasini) ko'rsatmagan holda foydalanish va iqtibos keltirish;

boshqa shaxslar tomonidan yaratilgan asarni to'liq ko'chirgan holda yoki tadqiqot ishi doirasida mos hajmdan ortiq darajada foydalanish orqali o'zlashtirish;

fikrning manbasini ko'rsatmasdan o'zgartirib ifodalash;

internetdan to'liq olingan yoki ilgari taqdim etilgan yozma ishni (oralik, yakuniy nazorat), bitiruv malakaviy ishini (BMI), magistrlik yoki doktorlik (PhD, DSc) dissertatsiyasini o'zlashtirgan holda topshirish.

15. O'quv (o'quv-uslubiy) yo'nalishida quyidagilar akademik qoidabuzarlik hisoblanadi:

ko'chirmachilik – bu har qanday ruxsatsiz yozma (bosma, qo'lyozma) manbalardan foydalanish, shu jumladan, manbalardan texnik aloqa vositalari yordamida foydalanish, talabaning bilimlarini nazoratdan o'tkazishda (imtihonlar, test sinovlari yoki boshqa majburiy attestatsiya tadbirlarida) imtihon savollariga tegishli javoblarni aks ettiruvchi ma'lumotlarni ruxsatsiz o'zlashtirish;

ayni bir ishni ikki marotaba topshirish – talaba yoki xodim tomonidan nazorat ishlari, BMI, magistrlik ishlari, darslik, o'quv qo'llanma, ilmiy maqola, monografiya va dissertatsiyalarni tayyorlashda turli xil mualliflik ishlari ostida bir xil matnni taqdim etish va boshqalar. Kichik o'zgarishlar va tuzatishlar, masalan, darslikni yoki monografiyani boshqacha shaklda rasmiylashtirish orqali o'quv qo'llanma sifatida

qayta tayyorlash va shu kabi boshqa holatlar tavsiya etilmaydi. Ilgari tayyorlangan matndan muallifning o'zi tomonidan kattaroq asarning bir qismi sifatida foydalanilishi ikki marotaba topshirish yoki qayta topshirish deb hisoblanmaydi;

akademik halollik qoidalarini buzishda muayyan shaxsga yordam berish – boshqa talabaga boshqa darsda topshirilgan vazifani jo'natish, topshiriq qismlarini takrorlash va o'ziningdek topshirishga imkon berish;

boshqa shaxs sifatida namoyon qilish – imtihonlar, test sinovlari, laboratoriya ishlari, malakaviy imtihonlar yoki boshqa topshiriqlar paytida akademik imtiyozlarni qo'lga kiritish uchun o'zini boshqa shaxs sifatida namoyon qilish yoki o'z o'rniga boshqa shaxslarni kiritish;

to'siq yaratish va to'sqinlik qilmoq – adolatsiz akademik yutuqqa erishish uchun boshqalarning ta'lim yoki ilmiy faoliyatiga to'sqinlik qilish. Bunday to'sqinlik qilishga o'quv maqsadlarida ishlatiladigan ma'lumotlarni soxtalashtirish, o'quv yoki ilmiy faoliyatda foydalaniladigan fayllar, qo'lyozmalar yoki elektron va boshqa materiallar, ilmiy ishlar, kutubxona jihozlari (yoki mol-mulk)ga shikast yetkazish va shu kabi o'quv hamda ilmiy- ijodiy faoliyatga har qanday to'sqinlik xatti-harakatlari kiradi;

auditoriya mashg'ulotlari va konsultatsiyalarga to'sqinlik qilish, xalaqit berish – o'qituvchi, dekan, murabbiy (tyutor) tomonidan tashkil qilingan dars yoki konsultatsiyani maqsadli ravishda (qasddan) buzishga qaratilgan har qanday xatti-harakatlar;

16. Shuningdek, javoblarni olish:

imtihon materiallari, test savollari va boshqa materiallar kabi maxfiy (konfidensial) ma'lumotlarga ruxsatsiz kirish;

baholanadigan ishni bajarish paytida javoblarni berish yoki imtihon topshiriqlariga javoblarni uzatish yoxud bu bo'yicha ruxsat etilmagan elektron qurilmalardan foydalanish;

boshqa talaba, xodim, o'qituvchi yoki boshqalar yordami bilan baholangan ishning savollari (kazu) yoki imtihon testlarining javoblarini bajarishdan oldin materiallarni qisman yoki to'liq olish;

tayyor baholanadigan ishlar yoki imtihon javoblarini/testlarni sotib olish yoki sotib olishga ko'maklashish yoxud sotishda boshqa yo'l bilan yordam berish;

har qanday usul bilan, shu jumladan, elektron pochta, kompyuter va boshqa vositalar orqali yuklab olish, baholanadigan ishlar bilan bog'liq har qanday javoblarni olish;

qog'ozdan va/yoki elektron tashuvchidan baholangan ish bilan bog'liq materiallarni olib chiqish yoki o'qituvchi, Institut xodimining kompyuteridan nusxa ko'chirish;

maxfiy (konfidensial) ma'lumotlarni oldindan kelishuvlarsiz uchinchi shaxslarga tarqatish yoki oshkor qilish taqiqlanadi.

17. Ma'lumotlarni yashirish yoki soxtalashtirish akademik qoidabuzarlik hisoblanadi:

ma'lumotlarni yashirish – aldash yoki akademik imtiyozga ega bo'lish maqsadida ma'lumotlarni, transkriptlarni yoki boshqa o'quv hujjatlarini yashirish;

soxtalashtirish (kelishuv) – bu boshqa shaxs tomonidan to'liq yoki qisman o'z shaxsiy ishi sifatida bajarilgan yozma ishlarni (oraliq yoki yakuniy nazorat, kurs ishi, bitiruv malakaviy ishi, dissertatsiya, darslik, o'quv qo'llanma va boshqa ilmiy ishlarni) yetkazish yoki o'z ishini boshqa odamga haq evaziga yoki bepul taqdim etish;

qalbaki (yolg'on) ma'lumotlar taqdim etish – yozma ishlarda muayyan holatlar, voqealar, faktlar to'g'risida ma'lumotlarni qasddan adashtirish, haqiqatga to'g'ri kelmaydigan axborotlar keltirish;

18. Baholarni, ma'lumotlarni, baholanayotgan ishlarni soxtalashtirish: baholar, topshiriq bo'yicha javoblarni baholash natijalarini soxtalashtirish;

ma'lumotlarni soxtalashtirish (qo'shish, kiritish, tuzatish), ya'ni tadqiqot davomida olib borilgan so'rovnoma, anketa va boshqa usullardagi hisoblash va kuzatish natijalarini soxtalashtirish;

yozma nazorat ishlari bahosini asossiz ko'tarib qo'yish yoki bahoni pasaytirish;

boshqa talabaning baholanadigan ishini ataylab qalbakilashtirish yoki buzish; qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa holatlar taqiqlanadi.

19. Noto'g'ri ma'lumot taqdim etish – soxta topshiriqlar, sertifikatlar va boshqa hujjatlarni topshirish yoki akademik maqsadlarda taqdim etish qoidabuzarlik sanaladi.

Bunday qoidabuzarliklarga quyidagilar kiradi (mazkur ro'yxat chegaralanmagan):

o'zgartirilgan materiallar va tadqiqot natijalari; uydirma faktlar yoki manbalar;

soxta sertifikatlar;

soxta hujjatlar;

soxta tavsiyanoma va boshqa xatlar;

soxta transkriptlar, diplomlar yoki boshqa ma'lumotlar;

topshiriq sanasi va vaqtini o'zgartirish;

baho ma'lumoti yoki imtihon materialidagi o'zgarishlar;

qoniqarsiz deb topilgan ishni o'zgartirish.

20. Akademik bilim darajasini olgunga kadar bitiruvchi kurslarning akademik nohalolligi quyidagilarni ham o'z ichiga oladi:

adolatsiz amaliyot – bitiruv malakaviy amaliyoti o'tashni e'tiborsiz qoldirish (o'tamaslik), bitiruv malakaviy ish mavzusiga aloqadorligi bo'lmagan tashkilotda

amaliyotni o‘tash yoki amaliyot natijalariga ko‘ra soxta hujjatlarni taqdim etish;

bitiruv malakaviy ishni yoki magistrlik dissertatsiyasini himoya qilish paytida akademik halollikka zid xatti-harakatlar sodir etish.

21. Quyidagilar tadqiqot etikasi qoidalarini buzish deb baholanadi: tadqiqotlarda uydirma – tadqiqotchining tadqiqot o‘tkazmaganligi, balki ma’lumotlarni o‘ylab topganligi yoki yo‘q ma’lumotlarni taqdim etishida namoyon bo‘ladi;

ilmiy tadqiqot ishlarida soxtalashtirish – tadqiqotchining tadqiqot o‘tkazganligini, ammo olingan ma’lumotlarni to‘liq yoki bir qismini o‘z manfaatlarini yo‘lida, soxta dalil olish maqsadida o‘zgartirganligini anglatadi;

ilmiy firibgarlik – xalqaro ko‘rsatkichlarga ko‘ra xodimlarning ilmiy maqolalariga iqtiboslar (“Web of Science”, “Scopus” va “Google Scholar” bazalari bo‘yicha) va ularning ko‘rsatkichlarini soxtalashtirish yoki qalbakilashtirish yoxud ilmiy “vositachilar” orqali sun’iy ravishda oshirish;

kichik o‘zgarishlar (tuzatishlar) bilan nashr qilish – bir xil ilmiy xulosa va amaliy natijaga ega bo‘lgan juda o‘xshash maqolalar yoki boshqa ilmiy ishlarni takror nashr qilish.

22. Qo‘lyozmani turli nashrlarga bir vaqtda topshirish – bir qo‘lyozmani bir vaqtning o‘zida bir nechta jurnalga topshirish tadqiqot etikasi qoidalarini buzish deb baholanadi. Ushbu holat muharrirlar va taqrizchilarning vaqtini behuda sarflash va bir xil ilmiy natijalarni bir nechta jurnallarda chop etish orqali ilmiy jurnallar obro‘sigacha putur yetishiga sabab bo‘ladi.

23. Mualliflar jamoasini noto‘g‘ri shakllantirish ham tadqiqot etikasi qoidalarini buzish hisoblanib, barcha hammualliflar tadqiqotga katta ilmiy hissa qo‘shgan va ish natijalari va xulosalarini ishlab chiqishda qatnashgan bo‘lishlari shart. Ishga katta ilmiy hissa qo‘shgan barcha hammualliflar, jumladan, talabalar va magistrlik mualliflar jamoasi tarkibiga kiritilishi, aksincha, ilmiy tadqiqotga hissa qo‘shmagan shaxslar mualliflar tarkibida ko‘rsatilmaligi kerak.

24. Akademik halollik va tadqiqot etikasi qoidalarini buzish turlari ro‘yxati zarur hollarda to‘ldirilishi mumkin.

V. O‘quv-uslubiy ishlarda akademik halollik va tadqiqot etikasi

25. Talaba nazorat va akademik ishlarni tayyorlashda, professor-o‘qituvchilar bilan muloqot va nazorat turlarini topshirishda Institutning Odob-axloq qoidalariga va mazkur Kodeksda belgilangan akademik halollik talablariga rioya qilishi shart.

26. Professor-o‘qituvchining o‘quv-uslubiy jarayondagi asosiy vazifasi yaxshi bilim darajasiga ega bo‘lish, bilganlarini haqqoniy va aniq shaklda yetkazib

berish, axloq jihatdan taqlid uchun namuna bo‘lish, talabalar bilan ularning tahsil olishi va o‘zlarini axloq talablariga mos tutishlarini rag‘batlantirishga qaratilgan munosabatlarni o‘rnatishdan iborat.

27. Professor-o‘qituvchi o‘quv-uslubiy jarayonlarda akademik halollikning quyidagi qoidalariga rioya qilishi zarur:

akademik vakolatga, ya’ni fan sohasi bo‘yicha tayyorgarlikka hamda o‘qitayotgan modulga oid tadqiqotlar va zamonaviy qarashlar bo‘yicha nazariy hamda amaliy bilimga ega bo‘lgan modullar bo‘yicha dars berish;

barcha tahsil oluvchilarga o‘z akademik salohiyatini maksimal darajada to‘liq rivojlantirish uchun yordam berish; ularni ta’lim olishga, o‘qilgan ma’lumotlar va ma’ruzalarni tahlil qilishga, o‘rganganlari ustida mulohaza yuritishga, o‘rni kelganda o‘qituvchi tomonidan berilgan ma’lumotga tanqidiy yondashishga rag‘batlantirish;

professor-o‘qituvchilar va boshqa talabalar bilan tadqiqot loyihalarida, tadbirlarda ishtirok etish;

talabalarga bahsli axborotlarni “haqiqat” sifatida taqdim etishdan ko‘ra ularga ilmiy munozaralarning tabiatini tushunish va unda ishtirok etish madaniyatini shakllantirishga ko‘maklashish;

dars mashg‘ulotlarida berilayotgan axborot va ma’lumotlar dars mazmuni hamda modul xususiyatiga mos kelishi kerak. Professor-o‘qituvchi darsga “vaqt o‘tkazish” uchun emas, bilim va ko‘nikma berish uchun kirishi;

talabalarning ongida chuqur ildiz otgan qadriyatlarga zid kelishi mumkin bo‘lgan vazifa va topshiriqlarni qo‘llashda ehtiyot bo‘lish zarur. Professor-o‘qituvchi talaba shaxsiy sabablarga ko‘ra muayyan topshiriqqa e’tiroz bildirgan taqdirda muqobil vazifalarni berishga tayyor bo‘lishi;

talabalar bilan muloqotda xushmuomalalik va professionallik qoidalariga rioya qilishi hamda axloqqa zid xatti-harakatlarga murosasizlikni namoyon qilish orqali o‘zlari shaxsiy halollik namunasi bo‘lishi;

talabalar bilan muloqotda va uni baholashda adolat tamoyiliga ustunlik berish, barcha tahsil oluvchilarga nisbatan adolatli bo‘lishga intilish;

boshqalarni tinglashga, shaxsiy fikr va qarashlardagi farqlarni tan olgan holda o‘z nuqtai nazarini aniq bayon etishga da’vat etish;

auditoriyada talabalar ochiq muloqot qila oladigan, o‘z fikrini erkin bayon etadigan va aqlan rivojlanadigan xavfsiz muhit yaratishga harakat qilish;

talabalarning baholarini va ularga oid shaxsiy ma’lumotlarni sir saqlash bilan maxfiylik tamoyiliga rioya qilish orqali talabalarga bo‘lgan hurmatini namoyish etish;

o‘quv modulining maqsadi va talablarini to‘liq bayon etish hamda baholashning aniq mezonlari haqida batafsil ma’lumot berish;

o‘z muallifligida o‘quv-uslubiy ishlar (darslik, o‘quv qo‘llanma, o‘quv-uslubiy qo‘llanma, modul kontentlari va boshqalar)ni tayyorlashda ushbu Kodeks talablariga qat’iy rioya qilish;

muallifligida o‘quv-uslubiy ishlarni chop etishni ilmiy unvon olish uchun mezonlarni bajarish vositasi emas, balki talabalarga sifatli bilim berish va ularni zamonaviy o‘quv adabiyotlari bilan ta’minlash sifatida belgilash;

talabalarni baholashda birdek yaxshi natijaga erishish uchun barchaga teng imkoniyat beruvchi xolis usul va vositalardan foydalanish va Institutning boshqa hujjatlarida belgilab berilgan talablarga rioya qilish.

28. Talabalar o‘quv jarayonida (oraliq va yakuniy) nazorat turlarini topshirishda hamda Institut xodimlari va boshqa talabalar bilan munosabatlarda ushbu Kodeks qoidalariga va Institutning boshqa hujjatlariga rioya qilishlari zarur.

29. O‘quv jarayonida (oraliq va yakuniy) nazorat turlarini topshirishda topshirilayotgan yozma ishlarning originalligi (o‘ziga xosligi) kamida 65% ni tashkil etishi talab etiladi.

Bitiruv malakaviy ishning originalligi (o‘ziga xosligi) bakalavr darajasi uchun kamida 70% va magistr darajasi uchun dissertatsiya ishining 80% bo‘lishi zarur.

Ushbu talablarga rioya qilinmagan ishlar ilmiy rahbar va taqrizchilar tomonidan keyingi bosqichga va himoyaga tavsiya qilinmasligi zarur hamda ushbu ish Akademik halollik va tadqiqot etikasini buzish sifatida baholanishi mumkin.

30. BMI va magistrlik dissertatsiya ishi bo‘yicha **ilmiy rahbar** (keyingi o‘rinlarda – ilmiy rahbar) ushbu Kodeks qoidalariga rioya qilishi va manfaatlar to‘qnashuviga yo‘l qo‘ymasligi zarur.

Ilmiy rahbar pedagogikfan va ta’limga daxldor bo‘lgan tamoyillardan xabardor bo‘lishi va ularga rioya qilishi zarur. Jumladan,
talaba bilan shaxsiy munosabatlarga yo‘l qo‘ymaslik;
talabaning ishini baholashda o‘zining darajasiga muvofiq nisbatda baholash yoki darajasi yuqori bo‘lgan topshiriq bermaslik;
o‘zi ilmiy rahbar bo‘lgan ishlarni o‘zlashtirmaslik;
talaba va ilmiy jamoatchilik oldida halol va ochiq bo‘lish;
manfaatlar to‘qnashuvi sababli ilmiy rahbar bo‘lishdan voz kechishi yoki o‘zini o‘zi rad etishi;
tamagirlik qilmaslik yoki ishni o‘zi yozib berishni taklif qilmaslik;
ishni maxsus elektron antiplagiat dasturlaridan o‘tkazish;
talabalar bilan har qanday munosabatda shaxsiy halollikni yuqori darajada saqlashi lozim.

31. Xodimlar o‘quv-uslubiy ishlar (darslik, o‘quv qo‘llanma, o‘quv-uslubiy qo‘llanma, modul kontentlari va boshqalar)ni tayyorlashda va chop etishda ushbu Kodeks qoidalariga rioya qilishi zarur.

Muallif moliyaviy qo'llab-quvvatlashning tadqiqot natijalariga bo'lgan ehtimoliy ta'sirini o'quvchi baholay olishi uchun tayyorlash va chop etishga berilgan barcha moliyaviy yordamlar, grantlar, ushbu o'quv-uslubiy ishni yaratishga moliyaviy ko'mak bergan jismoniy yoki yuridik shaxslar haqidagi ma'lumotlarni oshkor ko'rsatishi zarur.

O'quv-uslubiy ishlar (darslik, o'quv qo'llanma, o'quv-uslubiy qo'llanma, modul kontentlari va boshqalar)ning originalligi (o'ziga xosligi) kamida 75% ni tashkil etishi talab etiladi.

32. O'quv-uslubiy ishlar (darslik, o'quv qo'llanma, o'quv-uslubiy qo'llanma, modul kontentlari va boshqalar)ni tayyorlash va chop etishda ushbu Kodeksda belgilangan talablarga qat'iy rioya qilish zarur.

33. BMI va magistrlik dissertatsiyasi ishi va o'quv-uslubiy ishlar (darslik, o'quv qo'llanma, o'quv-uslubiy qo'llanma va boshqalar)ga **taqrizchi** sifatida belgilangan shaxs quyidagi etika qoidalariga rioya qilishi zarur:

taqriz berilayotgan ishga nisbatan mas'uliyatli, halol va ochiq bo'lish; ishga shaxsiy adovatdan xoli tarzda bosiq va professional baho berish;
axloqqa zid, shubhali, noprofessional har qanday element bo'yicha Akademik kengashga xabar berish.

34. Akademik kengashning qarori bilan BMI, magistrlik dissertatsiya ishi va o'quv-uslubiy ishlar (darslik, o'quv qo'llanma, o'quv-uslubiy qo'llanma va boshqalar)ga taqrizchi anonim tarzda belgilanishi mumkin.

VI. Ilmiy-tadqiqot ishlarida akademik halollik va tadqiqot etikasi

35. Ilmiy-tadqiqot faoliyatini amalga oshirishda Kodeksning asosiy shartlari quyidagilardan iborat:

mualliflikni to'g'ri belgilash (bunda mualliflik huquqi tamoyillariga rioya qilgan holda, ma'lum ilmiy ishlarga ijodiy hissa qo'shgan ilmiy faoliyat subyektlari muallif sifatida e'tirof etiladi. Ya'ni tadqiqotga faqat hissa qo'shgan shaxslargina tadqiqot ishlarining hammualliflari sifatida ko'rsatilishi kerak. Hammualliflar orasida tadqiqotda qatnashmagan shaxslarni ko'rsatishga yo'l qo'yilmaydi);

plagiatsga yo'l qo'yilmaslik, havolalarni to'g'ri va to'liq taqdim etish;
muhofazalangan ijodiy faoliyat natijalarini o'zlashtirishga yo'l qo'yilmaslik;
ilmiy yangilikka e'tibor qaratish;
ilmiy polemika (munozara)dagi to'g'rilik, taqrizchi, tadqiqotchi va muhokamada ishtirok etuvchi boshqa shaxslarni haqorat qilish yoki kamsitishga yo'l qo'yilmaslik;

tajribalar o'tkazishda, ilmiy nazariyalarni shakllantirishda ilmiy vijdonlilik;

shaxsiy kasbiy javobgarlikni anglash;
tamagirlik va pul evaziga ilmiy ishlarni yozib bermaslik;
salbiy oqibatlar uchun axloqiy javobgarlikni anglash.

36. Quyidagilar ilmiy tadqiqotda odob-axloq qoidalari (etika)ning buzilishi hisoblanadi:

plagiat, soxtalashtirish yoki qalbaki ma'lumotlar yaratish;
mualliflikni yoki ilmiy ishlarga hissa qo'shganlikni tan olmaslik;
mualliflik huquqi obyektlari yoki maxfiy (konfidensial) qo'lyozmalardagi ma'lumotlar yoxud shaxsiy suhbatlardan tegishli ruxsatsiz foydalanish;
arxiv hujjatlaridan foydalanish qoidalarini buzgan holda arxiv materiallaridan foydalanish;

ataylab yolg'on ma'lumotlarni taqdim etish yoki vijdotsiz vositachilarga murojaat qilish orqali xalqaro ko'rsatkichlarga ko'ra maqolaning "ilmiy darajasini oshirish";

tadqiqot ishida tahlil qilinmagan hamda empirik (amaliy) jihatdan o'z isbotini topmagan takliflarni ishning xulosa qismida bayon qilish;

mazkur Kodeksning 4-bobida nazarda tutilgan tadqiqot etikasini buzish shakllari;

O'zbekiston Respublikasi qonunchilik hujjatlari, Institut Ustavi, o'rnatilgan ichki tartib-qoidalarga va jamoa shartnomalariga rioya qilmaslik;

ilmiy tadqiqotlar doirasidagi boshqa turdagi xatti-harakat ham Tadqiqot etikasi kengashi tomonidan axloq qoidalarining buzilishi deb tan olinishi mumkin.

37. Tadqiqot ishlarining originalligi (o'ziga xosligi) (ilmiy maqolalar, monografiyalar, PhD va DSc dissertatsiyalari) kamida 85% ni tashkil qilishi hamda iqtiboslarning umumiy hajmidan o'zining ishlariga bo'lgan iqtiboslari 15% dan ko'p bo'lmasligi kerak. Har qanday dissertatsiya muallifning undan oldingi ishi, ya'ni BMI yoki dissertatsiyasini takrorlamasligi lozim, bunda muallifning oldingi ilmiy ishiga iqtibosi 15% dan ko'p bo'lmasligi talab qilinadi.

Kafedralar tomonidan BMI va magistrlik ishlari hamda PhD va DSc dissertatsiyalari dastlabki muhokamalarida maxsus elektronantiplagiat dasturlari orqali tekshirishdan o'tkazilishi shart.

Akademik halollik va tadqiqot etikasi talablariga rioya qilinmagan ishlar keyingi bosqichga tavsiya qilinmasligi zarur.

Ushbu talabga rioya qilmagan va mazkur Kodeks talablariga mos kelmaydigan ishlarni keyingi bosqichga tavsiya qilganlik uchun kafedra mudiri, ilmiy rahbar, taqrizchilar hamda Ilmiy seminar raisining javobgarligi Tadqiqot etikasi kengashi majlislarida ko'rib chiqiladi.

38. **Izlanuvchi (muallif)ning tadqiqot etikasi** bo'yicha majburiyatlari ushbu Kodeksning 13-bandida ko'rsatilgan bo'lib, izlanuvchi ushbu majburiyatlarni va

ushbu Kodeks talablarini bajarishi shart.

Shu bilan birga, muallifning tadqiqot faoliyatidagi axloqiy tamoyillar quyidagilardan iborat:

muallif (yoki mualliflar jamoasi) ilmiy tadqiqotlar natijalarining yangiligi va ishonchliligi uchun birlamchi javobgar hisoblanadi;

muallif(lar) maqolada tavsiflangan tadqiqotning originalligini kafolatlashi zarur. Boshqa mualliflarning ishi yoki soʻzlari ishlatilsa, manbaga havolalar yoki iqtiboslar koʻrsatilishi shart. Juda ham koʻp iqtiboslar keltirish tadqiqot etikasiga zid hisoblanadi, har qanday shakldagi plagiatsga esa mutlaqo yoʻl qoʻyilmaydi;

muallif(lar) ommaviy eʼlon qilish uchun moʻljallanmagan maʼlumotlardan foydalanishdan ehtiyot boʻlishi kerak;

muallif(lar) boshqa ishlardagi iqtiboslar va havolalarni toʻgʻri va aniq shakllantirishi lozim. Barcha holatlarda asl manbaga havola koʻrsatilishi kerak;

muallif(lar) ilmiy izlanish natijalarining haqqoniyligiga javob beradi. Oldindan xato qilingan yoki qalbakilashtirilgan fikrlar berish nojoizdir. Chop etilgan materiallarning muallif(lar)i keltirilgan faktlar, iqtiboslar, statistik va boshqa maʼlumotlarning haqqoniyligi uchun javobgardir;

muallif(lar) taqrizchining savollariga professional va tezkor javob berishi, zarur tushuntirishlar va qoʻshimcha maʼlumotlarni taqdim etishi kerak; muallif(lar) tadqiqotni moliyalashtirishning barcha manbalarini, shu jumladan toʻgʻridan-toʻgʻri va bilvosita moliyaviy yordam, asbob-uskunalar yoki materiallar bilan taʼminlash va boshqa turdagi moliyaviy yordam manbalarini koʻrsatishi kerak;

muallif(lar) boshqa nashrga taqdim etilgan va koʻrib chiqilayotgan qoʻlyozmani taqdim etmasligi kerak;

muallif(lar) tadqiqotni koʻrib chiqish bosqichida yoki nashr etilgandan keyin jiddiy xatolar yoki noaniqliklarni aniqlagan taqdirda, imkon qadar tezroq tahririyatni va ilmiy jamoatchilikni xabardor qilishlari kerak;

muallif(lar) uchinchi tomon tadqiqotlarini tanqid qilish yoki sharhlashda axloqiy meʼyorlarga rioya qilishlari kerak;

muallif(lar) oʻz qoʻlyozmalarining natijalari yoki talqiniga taʼsir qilishi mumkin boʻlgan har qanday muhim manfaatlar toʻqnashuvini oshkor qilishlari kerak.

39. Taqdim etilgan ishning konsepsiyasi, loyihasi, bajarilishi yoki interpretatsiyasiga munosib hissa qoʻshgan shaxslar maqola mualliflari soniga kiradi.

Mualliflik darajasi, obroʻsi yoki taʼsiri tufayli, shuningdek, shaxsiy munosabatlari yoki toʻlov evaziga ayrim shaxslar mualliflar roʻyxatiga kiritilishi taqiqlanadi, bunday hollarida mualliflik mustasno etiladi. Agar davom etayotgan tadqiqotning muayyan bosqichlarida ishtirok etgan boshqa shaxslar boʻlsa, ular

maqola matnida qayd etilishi mumkin.

Muallif barcha hammualliflar tomonidan maqolaning yakuniy shakli o'qib chiqilishi va ma'qullanishini hamda uni nashr etishga rozi bo'lishlarini ta'minlashi kerak.

40. Ilmiy rahbar (maslahatchi) etib tadqiqot ishi mavzusi bo'yicha ilmiy maqolalar chop etgan, tadqiqot mavzusi bo'yicha malakali mutaxassis sifatida tanilgan hamda izlanuvchiga ilmiy va o'quv-metodik yordam ko'rsatish maqsadida ushbu sohada ilmiy rahbarlik qilish huquqiga ega bo'lgan shaxs tayinlanishi zarur.

Ilmiy rahbar akademik savodxonlik va halollik namunasi bo'lishi kerak. Ilmiy rahbar tanqid, maslahat va takliflarga ochiq bo'lishi kerak. Ilmiy rahbar o'zi rahbarlik qilayotgan tadqiqotchining taqrizchisi bo'la olmaydi.

Ilmiy rahbar (maslahatchi) faoliyatidagi axloqiy tamoyillar quyidagilardan iborat:

tadqiqotchining mavzuni ko'rib chiqishga tayyorgarlik darajasini belgilash, mavzu tanlashda tadqiqotchini to'g'ri yo'nalishga yo'naltirish;

konsultatsiyalar o'tkazish va tadqiqotchi tomonidan dissertatsiya ustida ishlashning butun jarayonini to'liq tushuntirishga erishish;

ish rejasini tuzishda yordam berish, shu jumladan, ish uchun vazifalar va maqsadlarni belgilash;

individual rejaning aniq bajarilishini nazorat qilish, jumladan, maqsadlarni amalga oshirish muddatlariga rioya etilishini nazorat qilish;

tadqiqotchi bilan ishlashda shaxsiy munosabatlar asosida manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'ymaslik;

tadqiqot ishiga xulosa berishdan avval ishni maxsus elektron antiplagiat dasturlaridan o'tkazib, mazkur Kodeks talablariga rioya qilinishini ta'minlash;

hammualliflik – har bir hammuallifning ishga qo'shgan hissasi nashr mazmuni uchun javobgarlikni o'z zimmasiga olish uchun yetarli bo'lishi kerak. Ilmiy rahbar ta'lim oluvchi (talaba, tadqiqotchi)ning intellektual mulki

hisoblangan ilmiy ishiga umuman hissa qo'shmagan holda hammuallif bo'lishni talab qilishga haqli emas;

tayyor ilmiy ishlar materiallarini turli shakllardagi mukofot olish evaziga yoki shaxsiy manfaatdorlik maqsadida mukofot (haq) olmasdan tarqatish, uchinchi shaxslarga taqdim qilish taqiqlanadi;

ta'lim oluvchi (talaba, tadqiqotchi)ga nisbatan xolislik – rahbarning fikr-mulohazalari va tavsiyalari ishning ilmiy saviyasini oshirishga qaratilgan obyektiv va asosli bo'lishi kerak;

rahbar tomonidan o'z ehtiyojlari uchun maqolalardan/tugallangan ishdan nusxalar olish yoki foydalanish taqiqlanadi;

himoyadan o'tkazishning barcha bosqichlarida taqrizchi (opponent)lar yoki boshqa shaxslarga ilmiy rahbarligidagi tadqiqotchining ishiga ijobiy baho berish

yoki yoqlab ovoz berishni iltimos qilish yoxud muhokama ishtirokchilariga avvaldan tadqiqotchiga ma'lum bo'lgan savollarni berishni iltimos qilishi taqiqlanadi;

himoya jarayonining barcha bosqichlarida taqrizchilar, opponentlar, yetakchi tashkilotni belgilash jarayonida Ilmiy kengashga ta'sir ko'rsatish va iltimoslar qilish taqiqlanadi.

41. Ilmiy rahbar xulosasi ilmiy rahbar tomonidan shaxsan yozilishi va imzolanishi kerak. Ilmiy rahbar xulosasida quyidagi ma'lumotlar bo'lishi shart:

dissertatsiya mavzusining dolzarbligi;

ishda bayon etilgan ilmiy qoidalar, xulosalar va tavsiyalarning ilmiy yangiligi, asoslilik va ishonchliligi;

olingan natijalarning amaliy ahamiyati, amaliyotga ta'siri;

natijalarning fan uchun ahamiyati;

dissertatsiya tadqiqoti natijalari ekspertizadan o'tkaziladigan jurnallarda nashr etilganligi to'g'risidagi ma'lumotlar;

ishning rasmiylashtirish talablariga muvofiqligi to'g'risidagi xulosa.

42. Ilmiy tadqiqot doirasida nashr etilgan barcha maqolalar va materiallar quyidagi tamoyillarga muvofiq tashkil etilgan majburiy ekspertizadan o'tkaziladi: ochiq, anonim yoki ikki tomonlama anonim sharhlash.

43. **Taqrizchi (rasmiy opponent)** faoliyatida tadqiqot etikasi qoidalari:

tadqiqot ishiga taqriz berishdan avval ishni maxsus elektron antiplagiat dasturlaridan o'tkazib, mazkur Kodeks talablariga rioya qilinishini ta'minlashi zarur;

mualliflik huquqi materiallarini ilmiy ekspertizadan o'tkazishda xolislik, xususan, ishni maxfiy (konfidensial) hujjat sifatida ko'rib chiqish, bunda tanishib chiqish yoki muhokama qilish uchun ishni vakolati bo'lmagan uchinchi shaxslarga berish taqiqlanadi;

taqriz berish jarayonida olingan ma'lumotlar yoki g'oyalarning maxfiyligini saqlash, ulardan shaxsiy manfaatlar uchun foydalanishga yo'l qo'ymaslik, qo'lyozma va sharhlarning hech qanday tafsilotlarini oshkor qilmaslik;

baholanayotgan ishning boshqa har qanday ilmiy ish bilan ahamiyatli yoki qisman o'xshashligiga, shuningdek ushbu yoki boshqa mualliflarning ilgari nashr etilgan ishlarida qayd etilgan ma'lumotlar, xulosalar yoki dalillarga havolalar yo'qligi faktlariga e'tibor qaratish;

Ilmiy kengash kotibi yoki boshqa vakolatli shaxslardan tashqari hech kim bilan taqriz uchun taqdim etilgan ishni muhokama qilmaslik va taqdim etilgan materiallarni tarqatmaslik;

taqrizchining fikr-mulohazalari va takliflari ishning ilmiy va uslubiy darajasini oshirishga qaratilgan, xolis va asosli bo'lishi lozim;

taqrizda ko'rsatilgan ma'lumotlarni soxtalashtirmaslik, chalkashlikka sabab bo'lishi mumkin bo'lgan asoslarni ko'rsatmasligi zarur;

ko'rib chiqish jarayonida olingan materiallar va g'oyalardan o'z nomidan yoki har qanday shaxsiy manfaatlar yo'lida foydalanmaslik;

taqrizni belgilangan muddatda taqdim etishi, kechikish ehtimoli bo'lgan taqdirda bu haqida tegishli mas'ulni xabardor qilishi shart;

o'z shaxsiy ehtiyojlari uchun ishdan nusxalar olish taqiqlanadi;

ilmiy ish nashr etilishidan oldin uning mazmuniga oid materiallardan o'z manfaatlari uchun foydalanish taqiqlanadi;

taqrizchi mavzu yoki boshqa belgilar bo'yicha ko'rib chiqilayotgan ilmiy ish yoki uning bir qismining muallifi bo'lishi mumkinligini taxmin qilsa, ilmiy seminar, kengash yoki tahririyatning ruxsati bilan muallif bilan bevosita bog'lanishi mumkin;

ishni o'rganish jarayonida tadqiqot etikasi buzilishi bo'yicha barcha holatlar, shuningdek shubhali, noprofessional har qanday element bo'yicha Tadqiqot etikasi kengashiga xabar berishga majbur.

Taqdim etilgan ilmiy ishni baholash uchun o'zini yetarli darajada malakaga ega emas, deb hisoblagan yoki xolis bo'la olmaydigan taqrizchi, shuningdek manfaatlar to'qnashuvi yuz bergan taqdirda, bu haqda uni ushbu ishni ko'rib chiqish jarayonidan chetlashtirish iltimosi bilan xabar berishi shart.

44. Opponent taqrizni boshqa shaxslarning yordamisiz shaxsan yozishi kerak.

45. O'z faoliyatida **muharrir** mualliflik huquqi bilan himoyalangan asarlarni nashr etish uchun javobgardir.

46. Tadqiqot etikasi qoidalarini buzish holatlarining oldini olish uchun ilmiy tadqiqot yoki uning natijalarini aniqlash jarayonida ishtirok etayotgan barcha tomonlar manfaatlar to'qnashuvi holatini istisno qilish kerak.

Manfaatlar to'qnashuvi muallif, taqrizchi yoki Institut harakatlariga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan moliyaviy, ilmiy yoki shaxsiy munosabatlar bo'lganda yuzaga kelishi mumkin. Bunda ikki tomonlama "kelishuv"lar, "raqobatdosh manfaatlar" kabi turli subyektiv munosabatlarga chek qo'yilishi kerak.

VII. Akademik nohalollikni aniqlash va uni buzganlik uchun javobgarlik

47. Institut xodimlari va professor-o'qituvchilari o'quv jarayoni hamda tadqiqot faoliyatida akademik halollikka rioya etilishi uchun javobgardir.

48. Institutda akademik halollik va tadqiqot etikasiga rioya qilmaslik holatlari quyidagi shakllarda aniqlanishi mumkin:

o'quv-uslubiy ishlar (darslik, o'quv qo'llanma, o'quv-uslubiy qo'llanma va

boshqalar), BMI, magistrlik dissertatsiyalari hamda tadqiqot ishlari (ilmiy maqolalar, monografiyalar, PhD va DSc dissertatsiyalari)ni maxsus elektron antiplagiat dasturlari vositasida tekshirish asosida;

akademik nohalollik haqida kelib tushgan murojaatlar (elektron, yozma yoki ogʻzaki) yoki oʻtkazilgan soʻrovnomalar natijalarini oʻrganish asosida;

Institut rahbariyatiga ijtimoiy tarmoqdagi maxsus bot orqali kelib tushgan murojaatlar va ularning tasdiqlanishiga koʻra;

Institutning akademik halollik va tadqiqot etikasiga rioya qilinishi ustidan nazorat qiluvchi tarkibiy tuzilmalar tomonidan oʻtkazilgan oʻrganishlar asosida;

davlat organlari va tashkilotlari tomonidan kelib tushgan murojaatlar va ularni oʻrganish asosida;

jamoatchilik nazorati shaklida talabalar, tadqiqotchilar va boshqa shaxslar tomonidan berilgan maʼlumotlarni oʻrganish asosida hamda qonun bilan taqiqlanmagan boshqa shaklda.

49. Institut pedagog xodimlari quyidagi hollarda akademik halollik va tadqiqot etikasini buzganlik uchun intizomiy javobgarlikka tortilishi mumkin:

yashirish – mazkur Kodeks qoidalari buzilganligi yoki ularga qasddan rioya qilinmaganligi toʻgʻrisidagi maʼlumotlarni sir saqlash;

yoʻl qoʻyish – mazkur Kodeksga rioya qilinishi va uni ijrosini taʼminlash majburiyati toʻgʻridan-toʻgʻri xizmat vazifasi sanalgan shaxs tomonidan ushbu Kodeks qoidalarini buzilishiga yoʻl qoʻyish yoki uni ijrosini qasddan taʼminlamaslik;

til biriktirish – har qanday baholanadigan ishni taʼlim oluvchi yoki izlanuvchining oʻrniga bajarish (muayyan toʻlov evaziga yoki bepul boʻlishi ham mumkin);

akademik maʼlumotga noqonuniy ega boʻlish va/yoki uni tarqatish – imtihon materiallarini va/yoki ularga javobni yetkazish, shuningdek taʼlim oluvchilarni (imtihon topshiruvchilarni) beriladigan savollardan xabardor qilish, tayyor maʼruza, esse, topshiriq va akademik ishlarni sotish va/yoki sotib olishda yordam berish; baholanadigan ishning har qanday javobini duch kelgan usulda oʻgʻirlash, jumladan, taʼlim oluvchiga taqdim qilish uchun elektron pochta orqali yoki kompyuterdan yuklab olish;

qalbakilashtirish – akademik ishdagi bahoni yoki topshiriqqa javoblarni, maʼlumotlarni, imzoni soxtalashtirish, akademik ishga qasddan zarar yetkazish yoki uni qalbakilashtirish;

vakolatlarni suiisteʼmol qilish – turli shakldagi manfaatdorlik (yoki manfaatsiz) holatida taʼlim oluvchilar baholanishiga taʼsir koʻrsatish, lavozim majburiyatlari doirasida vakolatlarni suiisteʼmol qilish, ijobiy baholash toʻgʻrisida iltimos qilish, tadqiqot ishlarini muhokamalarida taʼsir koʻrsatish;

oʻzgartirish (bahoni koʻtarish) – taʼlim oluvchiga moyillikdan va/yoki

ko'rsatgan xizmati uchun haq evaziga bahoni o'zgartirish;

tadqiqot etikasi qoidalariga rioya qilmaslik – tadqiqot faoliyatida barcha darajadagi talabalar, xodimlar, izlanuvchilar va professor-o'qituvchilar tomonidan mazkur Kodeks qoidalarini buzish yoki boshqalar tomonidan buzishga yo'l qo'yishda ifodalangan harakat (harakatsizlik).

VIII. Akademik kengash va Tadqiqot etikasi kengashi tomonidan akademik halollik va tadqiqot etikasini buzgan xodim va talabalarning javobgarligini ko'rib chiqish

50. Akademik halollik va Tadqiqot etikasi kengashi tomonidan akademik halollik va tadqiqot etikasi bo'yicha mazkur Kodeks va boshqa hujjatlarda belgilangan qoidalarni buzgan xodim va talabalarning javobgarligi ushbu kengashlarning Nizomlari asosida ko'rib chiqiladi.

51. Akademik halollik va Tadqiqot etikasi o'z vakolatlari doirasida talabaga (bakalavr va magistr) akademik nohalollikka yo'l qo'yganida quyidagi sanksiyalarni qo'llashi mumkin:

nazorat ishi uchun qoniqarsiz baho – “0” (nol) ball qo'yilishi;

mazkur Kodeksda nazarda tutilgan akademik nohalollik (qoidabuzarlik) va tadqiqot etikasi qoidalarini buzishga yo'l qo'yish – hayfsan berilishi;

mazkur Kodeksning 16-18, 20-bandlarida, shuningdek hayfsan qo'llanilganidan so'ng 19, 21-24, 37-38-bandlarida nazarda tutilgan akademik nohalollik (qoidabuzarlik) va tadqiqot etikasi qoidalarini buzishga qayta yo'l qo'yish – to'g'ridan-to'g'ri kursdan kursga qoldirishga yoki mehnat shartnomasini bekor qilishga asos bo'lishi mumkin.

52. Fakultet dekanatlari mazkur Kodeksning buzilish holatlari haqida ma'lumotni saqlashi va uni O'quv-uslubiy boshqarmaga hamda Akademik kengash yoki Tadqiqot etikasi kengashiga tegishli masalalarni hal qilish uchun taqdim qilishi kerak.

53. Institut pedagog xodimlari, izlanuvchilari va xodimlariga o'quv jarayonidagi akademik halollik yoki tadqiqot etikasi qoidalarini buzganlik uchun “hayfsan” intizomiy jazosi qo'llaniladi hamda mehnat shartnomasini bekor qilish masalasi, zaruratga ko'ra, Akademik halollik yoki Tadqiqot etikasi kengashi tomonidan ko'rib chiqilib, Institut rektoriga tavsiya kiritiladi.

54. Sanksiyani qo'llash bo'yicha qaror ustidan uch ish kunida apellyatsiya berilishi va u bir oy ichida Institut Kengashi tomonidan qayta ko'rib chiqilishi mumkin.

IX. Yakuniy qoida

55. Kodeksga Institut Kengashining qarori bilan o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilishi mumkin.

ILOVA

1. Plagiatdan qochish bo‘yicha tavsiyalar:

Plagiatga qarshi kurashish nima uchun muhim? Plagiat – bu akademik yaxlitlikni buzish hisoblanadi. Akademik hamjamiyatning barcha a‘zolari o‘z ishlari uchun asos bo‘lgan g‘oyalar, so‘zlar va ma’lumotlarning mualliflari oldidagi qarzlari tan olishlari intellektual halollik tamoyilidir.

Nima uchun plagiatdan qochish kerak? Plagiatdan qochish uchun ko‘p sabablar mavjud. Siz Institutga shunchaki boshqalarning fikrini takrorlash uchun emas, balki hech bo‘lmaganda bilim olish va o‘z fikringizni bildirish uchun kelgansiz. Avvaliga o‘z nuqtayi nazariningizni rivojlantirish juda qiyin bo‘lib tuyulishi mumkin. Boshqa mualliflarning dalillarini tushunishga va o‘zlashtirishga harakat qilganingizda, ehtimol siz o‘zingizning ishingizda boshqalarning yozganlarini takrorlashni ko‘rarsiz. Biroq mualliflik pozitsiyangiz (o‘z nuqtayi nazariningiz)ni rivojlantirishni o‘rganishingiz juda muhimdir. Sizdan asl mutafakkir bo‘lishingiz emas, balki boshqalarning ishini tanqidiy baholashni o‘rganish, turli dalillarni keltirish va o‘z xulosalaringizni chiqarishda mustaqil bo‘lishingiz kutiladi. Plagiatdan qochishga uringan kishi yuqori sifatli asar yaratishga intiladi. Manbadan foydalanish va iqtibos keltirish tamoyillarini tushunganingizdan so‘ng plagiatdan saqlanish nisbatan oson bo‘ladi. Bundan tashqari, siz yozma ijodingizning ravshanligi va sifatini yaxshilashning qo‘shimcha afzalliklaridan foydalanasiz. Akademik yozuv texnikasini egallash shunchaki amaliy mahorat emas, balki sizning ishingizga

ishonch va obro‘-e‘tibor bag‘ishlaydigan hamda tahsil olishda intellektual halollik tamoyiliga sodiqligingizni ko‘rsatadigan mahorat ekanligini qadrlash muhimdir.

Agar siz plagiat qilgan deb hisoblansangiz nima bo‘ladi? Institut imtihonlardagi plagiatni jiddiy masala deb biladi. Voqealarning jiddiyligiga qarab holatlar tekshiriladi va jazolar ballarni ushlab qolishdan tortib Institutdan chetlatishgacha bo‘lishi mumkin. Plagiat tasodifiy bo‘lsa ham, bu jazoga olib kelishi mumkin.

Plagiat boshqa mualliflarning asarlaridan foydalanmaslik kerakligini anglatadimi? Aksincha, o‘z ishingizni sohangizdagi intellektual munozaralar bilan boyitishingiz juda muhim. Akademik ishlar deyarli har doim boshqalar tomonidan yozilgan materiallardan foydalanish va muhokama qilishni o‘z ichiga oladi hamda tegishli e‘tirof va to‘g‘ri havolalar bilan plagiatdan aniq ajralib turadi. Bilimlar ko‘p yillik izlanishlar, innovatsiyalar va munozaralar natijasida jamlangan holda rivojlanadi. Siz iqtibos keltirayotgan g‘oyalar va ularning mualliflariga ishonch bildirishingiz kerak. Bu nafaqat ularning ishini tan olishga yordam beradi, balki siz o‘z argumentingizni qaysi asosga ko‘ra asoslab berganingizni aniq qilib ko‘rsatish

orqali mustahkamlashingizga yordam beradi. Bundan tashqari, yaxshi iqtibos keltirish amaliyoti o‘quvchiga havolalaringizni kuzatish yoki sharhingizning to‘g‘riligini tekshirish imkoniyatini beradi.